

Os rhaid i ni weithredu er mwyn profi ein Cymreictod? Dyma beth wnaeth y Fyddin Rhyddid Cymru (B/FRC) a'r Mudiad Amddiffyn Cymru (MAC) rhwng 1963 – 1969. Rwyf am ymchwilio gweithgareddau'r grwpiau yn ystod y cyfnod yma, a sut mae hwn wedi effeithio ar genedlaethau ers hyn.

Cafodd yr BRC eu sefydlu yn 1963 gan Julian Cayo-Evans yn Llanbed, Ceredigion. Wnaeth Cayo-Evans ymuno efo ffrind, Dennis Coslett (yn wreiddiol o Lanelli), i ddechrau cynllunio'i gweithgareddau i brotestio yn erbyn Cymru Seisnigedig. "Nod datganedig yr BRC oedd dynwared yr IRA a sbarduno chwyldro a fyddai'n arwain at annibyniaeth." (WalesOnline, 2005)

Cafodd Cayo-Evans, ac aelodau'r BRC (a wnaeth byth rhagori ugain) eu cythruddo am brotest ar ôl i Bentre' Capel Celyn cael ei boddi am gyflenwad dŵr i Lerpwl (Ebenezer, 2016). Heb ymgynghori a Chyngor Sir Meirionydd, wnaeth Gorfforaeth Lerpwl bwrw ymlaen efo'r prosesau cyfreithiol i gaffael y safle. Wnaeth hwn annog pobol Capel Celyn i brotestio, ond wnaeth Gorfforaeth Lerpwl ymateb efo: "We need this new reservoir for our 600,000 population. Without it they'll go thirsty!" Dywedodd Roy Clews fod twyll oedd hyn, ac roedd mwy na ddigon a dŵr dof yn cael eu cyflewni gan Llyn Fyrnwy Cronfa. Credodd Clews taw symudiad busnes oedd hwn, i "ehangu (yn) diwydiannol, ac ar gyfer ail-werthu proffidiol." (Clews, 1980)

Gwnaeth hyn cythruddo'r FRC, a phobol eraill fel Owain Williams, sefydlwr yr MAC, i brotestio yn erbyn Lloger. Roedd yr BRC yn "ceisio herio a dymchwel un o'r systemau llywodraethu mwyaf sefydlog a sefydledig yn y byd." (Clews, 1980)

Er hyn, mae Wyn Thomas, awdur *Hands Off Wales a Tryweryn: A New Dawn*, yn dweud bod To Dream of Freedom gan Roy Clews yn "a sympathetically partisan account of the MAC and FWA era, written at the height of the Meibion Glyndŵr arson campaign of the 1970s." (Thomas, 2023, dyfynnwyd gan Heald, 2023). Mae hwn yn dangos taw barn bersonol sydd yn rheoli sut y rydym yn gweld gweithgareddau'r BRC a MAC. Mewn holiadur a wnes i gyhoeddi i 41 pobol, mae 45.2% o bobol yn cytuno efo gweithgareddau'r grwpiau rhwng 1963 – 1969, gyda 33.3% yn anghytuno a 21.5% o bobol rhywle yn y canol. Dywedodd un person; "I agree with the premise of their beliefs, but think that some of their actions were a little too extreme." (Timbrell. M, 2024)

Para 2 – 400 o eiriau

Cyflwyno a Gweithgareddau MAC

John Jenkins yn farw

<https://www.bbc.co.uk/news/uk-wales-55361718>

<https://gwlad.org/en/english-remembering-a-welsh-patriot/>

John Jenkins – *The Reluctant Revolutionary?*

Para 4 – 500 o eiriau

Gwledyddiaeth o gwmpas yr amser yma

The real story behind Tryweryn and the Investiture

<https://www.iwa.wales/agenda/2013/09/the-real-story-behind-tryweryn-and-the-investiture/?lang=cy>

Riots Llanelli 1911

https://www.bbc.co.uk/blogs/waleshistory/2011/08/llanelli_railway_riots_1911.html

Harold Pinter â'r Investiture

<https://www.dailymail.co.uk/news/article-3045288/Secret-police-squad-protected-Prince-Wales-Welsh-Prime-Minister-Harold-Wilson-convinced-nationalists-attack-1969-investiture-ceremony.html>

Prince of Wales

<https://www.theguardian.com/uk/2000/jan/01/monarchy>

Para 5 – 600 o eiriau

Sut mae hwn wedi ysbridoli Cymry ifanc heddiw

Cofiwch Tryweryn 2020

<https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/someone-painted-over-cofiwch-dryweryn-18761652>

Cofiwch Tryweryn yn America

<https://www.bbc.com/news/uk-wales-66544484>

Mural yn Maesteg

<https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/cofiwch-dryweryn-maesteg-bridgend-mural-18723310>

Cofiwch Tryweryn Myfyrwyr Aberystwyth:

<https://www.denbighshirefreepress.co.uk/news/17412103.grisial-hedd-roberts-21-joined-five-friends-restored-historic-wall-back-former-glory/>

Para 6 – 300 o eiriau

Holiadur / chat efo Kieran a phobol arall

Weithiau, dwi'n teimlo pwysau i ymddwyn mewn ffyrdd penodol i geisio dangos fy Nghymreictod, neu i deimlo'n Gymraeg. Yn enwedig oherwydd mi ges i fy ysbyrdoli i ysgrifennu'r ddrama yma gan aelod o fy rheulu a wnaeth cymryd rhan efo'r Fyddin Rhyddid Cymru. Dwi hefyd yn teimlo bod Cymry, yn enwedig Cymry ifanc, yn disgwyl i'n gilydd i ymateb i unrhyw fygythiad i Gymru, neu'r iaith Gymraeg.

Yn ôl holiadur mi wnes i gyhoeddi i 41 pobol, fydd 83% o bobol yn cefnogi grwpiau annibyniaeth dyddiau yma, ond dim ond 36.6% o bobol sy'n gwybod hanes a gweithgareddau'r FRC/MAC.
(Fydd yr ystadegau yma yn newid, falle bydd y pwynt yn newid hefyd)

Ffynhonnellau Ychwanegol i gynnwys:

<https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/dennis-coslett-free-wales-army-2437819>

<https://www.independent.co.uk/news/people/news/dafydd-burns-member-of-the-free-wales-army-who-walked-free-from-court-in-1969-after-being-kept-in-solitary-confinement-9746743.html>

https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14608944.2014.987658?casa_token=PUp7mXTQbe4AAAAA%3ANdGUVqZyqsvX_INPac7h95SjGMZRr3hWN3pv5qgukbv7pJxzZbaNUKKdL4YjG1Oto2yaDOXTfardug

Tryweryn: A New Dawn

Hands Off Wales

Bibliography:

Clews. R (1980) *To Dream of Freedom*, Y Lolfa; New Edition (11 Nov. 2020), Ceredigion, Cymru.

WalesOnline (2005) *Cayo Evans? His mental age is 'about 12 years'* Ar Gael: <https://www.walesonline.co.uk/news/wales-news/cayo-evans-mental-age-about-2404687>, Mynediad: 10/02/2024

Ebenezer, L. (2016) *CAYO-EVANS, WILLIAM EDWARD JULIAN (1937-1995), political activist*. Dictionary of Welsh Biography, Ar Gael: <https://biography.wales/article/s10-CAYO-JUL-1937> Mynediad: 10/02/2024

Heald, A (2023) *From militant action to marches, part one: Ant Heald interviews historian and author Wyn Thomas*, Ar Gael: <https://nation.cymru/culture/from-militant-action-to-marches-part-one-ant-heald-interviews-historian-and-author-wyn-thomas/> Mynediad: 12/03/2024)

Timbrell, M (2024) Holiadur 'Byddin Rhyddid Cymru a'r Mudiad Amddiffyn Cymru' gan Becky Timbrell